

SORUNLU KREDİLERİN YENİDEN YAPILANDIRILMASINDA İSTANBUL YAKLAŞIMI

Gülhan SUADİYE *

ÖZET

Türk ekonomisi, Kasım 2000 ve Şubat 2001'de ciddi bir kriz yaşamıştır. Yaşanan bu krizlerin ardından bankalar, kredi olarak kullanılan fonların geri ödenmemesinden kaynaklanan problemler yaşamıştır. Sorunlu kredilerin çok büyük miktarlara ulaşarak Türk ekonomisini tehdit etmeye başlaması, düzenleyici otoriteyi harekete geçirmiştir. Bu bağlamda, Nisan 2002 yılında geri dönmeyen, sorunlu kredilerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin İstanbul Yaklaşımı adıyla bilinen program uygulamaya konulmuştur. Bu çalışmada, sorunlu kredilerin ekonomiye etkileri ve 2002 yılında uygulamaya konulan İstanbul Yaklaşımı ve bu yaklaşımın gelinen noktada etkinliği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sorunlu krediler, Borçları Yeniden Yapılandırma Programı, İstanbul Yaklaşımı

ABSTRACT

Turkish economy experienced crises in November 2000 and February 2001. After these crises, Turkish banking sector had to face with the problems about non-performing loans. Since the large amount of non-performing, problem loans had began to threaten Turkish economy, national regulatory authorities took measures. In this respect, the Istanbul Approach related to a legal frame work for restructuring of non-performing, problem loans was introduced and issued in April 2002 by national regulatory authorities. In this paper, we discuss the affect of economy of problem loans and evaluate the benefits of dept restructuring program as known Istanbul Approach.

Key Words: Problem Loans, Dept Restructuring Program, Istanbul Approach

GİRİŞ

Ülkemiz Kasım 2000 ve Şubat 2001'de uzun bir süredir devam eden enflasyon, yüksek düzeyde seyreden dış ticaret açıkları, kur ve faiz politikalarının istikrarsızlığı, yabancı sermaye akışlarındaki yüksek değişkenlik gibi makro ekonomik dengesizliklerden kaynaklanan büyük bir ekonomik kriz yaşamıştır. Yaşanan bu son krizler, ülkemiz ekonomisi için hayati önem taşıyan iki önemli sektörde, reel ve bankacılık sektöründe oldukça ciddi sıkıntılara yol açmıştır. Reel sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar, bankalar ve diğer finans kurumlarından almış olduğu kredileri geri ödemekte zorluklar yaşamış, bankalar ise, kredi olarak kullandığı fonların geri dönmemesinden kaynaklanan büyük zararlarla karşı karşıya gelmiştir. Nisan 2002 yılında kamu otoritesi, ekonomik krizin her iki sektör üzerinde yarattığı tahribatı azaltmak için harekete geçmiş ve "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" çerçevesinde bankacılık sektöründeki geri dönmeyen, sorunlu kredilere ilişkin İstanbul Yaklaşımı adıyla bilinen programı uygulamaya koymuştur. Söz konusu program uygulamaya konulduktan itibaren en geç 3 yıl içinde yapılacak olan yeniden yapılandırma sözleşmeleri için geçerli olmuştur.

Bu çalışmadaki amaç, Nisan 2002'de mali sektöre olan borçların yeniden yapılandırılmasına yönelik uygulamaya konulan İstanbul Yaklaşımının başarısını değerlendirmek ve bankaların sorunlu kredileri açısından gelinen son durumu incelemektir. Bu bağlamda çalışmada, sorunlu krediler, nedenleri ve ekonomik sistem içindeki etkilerine yönelik kısa bir değerlendirme yaptıktan sonra, sorunlu kredilerin çözümünde ülke uygulamalarına yer verilmiş ve niyayet gelinen noktada ülkemizde sorunlu kredilerin çözümünde uygulanan İstanbul Yaklaşımı ile ne kadar yol alındığına dair değerlendirmeler yapılmıştır.

SORUNLU KREDİ

Sorunlu kredi, banka ile borçlu firma arasındaki geri ödeme anlaşmasının bozulması tahsilatın gecikmesi ve zarar ihtimalinin ortaya çıkmasıdır (Aktaş, 2000). Bir kredinin sorunlu krediler kategorisi kapsamında değerlendirilebilmesi için, söz konusu kredinin anapara ve faiz ödemeleri hususunda bugün için herhangi bir sorun görünmemekle birlikte, gelecekteki geri ödemelerinin tam ve zamanında yapılamayacağına yönelik şüphelerinin olması gerekir.(Bekçioğlu, 1986).

Ülkemizde, bir kredinin hangi nitelikleri taşıdığına sorunlu olarak nitelenebileceğini açığa kavuşturmak ve sorunlu krediler konusundaki uygulamaları standart hale getirmek için BDDK, 30.06.2001 tarihinde 24448 sayılı Resmi Gazetede "Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik" yayımlamıştır. Bu yönetmeliğe göre; borçlunun özkaynakları veya verdiği teminatların, borcun vadesinde ödenmesinde yetersiz kaldığı ve/veya kredinin anapara veya faizinin veyahut her ikisinin ödenmesi gereken tarihten 90 günden fazla geçtiği halde ödenmemiş olan kredi ve diğer alacaklar, üçüncü grup krediler (tahsil imkanı sınırlı krediler ve diğer alacaklar) olarak değerlendirilir. Muhtemel şartlarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görülmeyen ve/veya kredinin anapara veya faizinin veyahut her ikisinin ödenmesi gereken tarihten 180 günden fazla geçtiği halde ödenmemiş olduğu kredi ve diğer alacaklar, dördüncü grup krediler (tahsil imkanı şüpheli krediler ve diğer alacaklar) olarak değerlendirilir. Tahsil edilmesinin mümkün olmadığı düşünülen ve/veya anapara veya faizinin veyahut her ikisinin ödenmesi gereken tarihten veya vadesinden 1 yıldan fazla zaman geçmiş olduğu halde ödenmemiş kredi ve diğer alacaklar, beşinci grup krediler (zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar) olarak değerlendirilir. Böylece, Karşılık Yönetmeliği uyarınca, anapara veya faizinin veyahut her ikisinin ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 gün geçmesine rağmen tahsil edilemeyen kredi ve diğer alacaklar 3, 4 ve 5. grup krediler ve diğer alacaklar sınıfı kapsamında değerlendirilir ve sorunlu, problemlili olarak tanımlanırlar.

Sorunlu kredilerle ilgili olası nedenler oldukça fazladır. Sorunlu kredilerin başta gelen nedenleri; kredi alan işletmenin yönetiminin başarısızlığı, ekonomik durgunluk, kontrolsüz büyüme, enflasyon, maliye politikaları, rekabet gibi makro ekonomik dengesizlikler ve kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hataları olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu nedenleri, firmaya (müşteriye) ait nedenler, çevresel koşullar ve kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hataları gibi üç temel başlıkta ele almak mümkündür.

A) İşletmeye Ait Nedenler: Kredinin sorunlu hale dönüşmesinde müşteri işletmenin yönetimi, ürettiği ürün ve pazarlama koşulları ve kontrol sistemleri neden olabilmektedir. Buna göre; işletmenin yönetiminde yapılan hatalar veya işletme yöneticilerinin bir yöneticide bulunması gerekli yetenek ve niteliklerden yoksun bulunmaları, işletmeyi başarısızlığa uğratabilmekte, finansal yapısının zayıflamasına neden olabilmektedir (Bekçioğlu, 1986:38-39; Akgüç, 1994:916-917). Bunun yanında, ürettiği malın piyasadaki üstünlüğünü ve kalitesini istikrarlı biçimde koruyamaması, işletmenin faaliyetlerini karlı bir şekilde sürdürememesine neden olmaktadır (Takan, 2001:448). Hammadde ve enerji

teminindeki zorluklar, kaliteli işgücünün bulunamaması, ürünün maliyetini hatta üretim hacmini olumsuz etkileyebilmektedir (Bodur, 2002:3). Öte yandan, tüketim tercihlerindeki değişimler veya yeni teknolojik gelişmeler, ürünün piyasadaki durumunu değiştirmekte ve bu gelişmelerden işletmeler olumsuz etkilenmektedir (Dinçer, 2001:11). Bir işletme doğru ürünü, doğru pazarda etkin bir pazarlama stratejisiyle pazarlayabilir ancak faaliyetleri gerektiği gibi kontrol edemiyorsa da başarısızlık kaçınılmaz olabilmektedir. Bir işin sağlıklı yönetilebilmesi için, alacakları, stokları, genel üretim giderlerinin kontrol edecek sistemleri, ürün kalitesini, varlıklarını, giderlerini kontrol altında tutacak, sistematik önleyecek mekanizmaları, bütçeleri, projeksiyonları, planları olmalıdır. Kontrolsüz bir işletmede herhangi bir sorun teşhis edilmeden büyüyebilir ve çözümü imkansız hale gelebilir (Seval, 1990: 277). Sonuç olarak, yönetim hataları, üretilen ürün ve olumsuz pazarlama koşulları ve kontrol sistemlerini aşan hızlı büyüme, işletmelerin başarısını ve dolayısıyla finansal durumunu bozmaktadır. Finansal durumu bozulan işletmenin kredi borçlarını geri ödemede yetersiz kalması da kaçınılmaz olmaktadır.

B) Çevresel Faktörler: Çevresel koşullar, işletmenin faaliyetini etkileyen ekonomik faktörler, hükümet kararları, teknolojik değişimler gibi işletme dışından kaynaklanan koşullardan oluşur (Takan, 2001: 449). Bir işletmenin değişen teknolojik koşullara zamanında uyum sağlayamama-

sı, finansal istikrarı açısından oldukça olumsuz bir gelişmedir. Gelişmiş yeni ürünlerin piyasaya sunulmaması veya üretim teknolojisindeki iyileşmeler, işletmenin malına olan talebi veya piyasadaki rekabet gücünü etkilemesi, işletmenin mali durumunu bozacaktır. Ekonomik dalgalanmalar, vergiler, faiz hadlerinin yükselmesi nedeniyle kredi talebinin daralması, satın alma gücündeki değişimler, işletmenin başarısını ve dolayısıyla borç ödeme gücünü etkileyecektir. Hükümetin aldığı kararlar ve yasal düzenlemeler de işletme yönetiminin başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Asgari ücretlerde yapılan değişiklikler, vergiler, ithalat ve ihracat kısıtlamaları, verilen teşvikler, sermaye piyasasının işleyişini ve bu piyasada fon temin etmeye yönelik kısıtlamalar veya imkanlar, fiyat kontrolleri işletmenin mali yapısını ve borç ödeme kapasitesini olumsuz etkileyebilmektedir.

C) Kredilendirme Sürecinde Yapılan Bankacılık Hataları: Bazı durumlarda kredilerin sorunlu hale dönüşmesinde kredi tahsis eden bankaların yaptığı hataların da önemli rolü olabilir. Kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hataları genelde kredi tahsisinden önce ve sonra karşımıza çıkmaktadır. Kredi tahsisinden önce yapılan hatalar şunlardır (Aktaş, 2000:5-8): Borçlu hakkında yapılan istihbaratın yeterli olmaması, finansal tabloları incelemedeki yetersizlik, kredinin amacının ve geri ödeme kaynağının yetersiz analizi, yetersiz teminat almadır. Kredi tahsisinden sonra yapılan hatalar ise şunlardır (Aktaş, 2000:5-8): Kredinin ve firmanın iyi izlenememesi, kredi fonksiyonunun yönetiminde yetersizlikler, borçlunun hızlı büyümesinin izlenememesi ve kontrol altına alınmaması, sorunun teşhis edildiği anda önlem alınmamasıdır.

SORUNLU KREDİLERİN BANKAYA MALİYETİ VE SOSYOEKONOMİK SONUÇLARI

Bankalar özellikle Türkiye gibi sermaye piyasasının yeteri kadar gelişmediği bir ülkede, işletmelerin fon taleplerini karşılama sorumluluğunu yüklenmiş en önemli aracı kurumlardır. Bu nedenle, bankaların kredilendirme politikalarını verimli ve kredilerin geri dönmemesinden doğabilecek zararları minimum düzeyde tutabilecek şekilde yürütmeleri, kıt ve kıymetli olan ülke kaynaklarının rasyonel kullanımı için zorunludur (Polat, 1995:78). Sorunlu kredilerin artması, başta bankalar olmak üzere ekonominin hemen hemen her kesimi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Sorunlu kredilerin en basitinden bankaya olan maliyetleri şunlardır (Seval, 1990): Sorunlu krediler için tahsis edilen fonların fırsat maliyeti yüksektir. Sorunlu krediler daha yakın ilgi ve takibi gerektirdiğinden daha yüksek idari ve hukuki giderlere neden olmakta, yönetici ve çalışanların zamanı daha verimli alanlarda kullanımını engellemektedir. Sorunlu kredilerin yüksek düzeyde olması bankanın imajını zedelemekte ve bankanın büyümesini olumsuz etkilemektedir. Sorunlu kredi miktarı yüksek olan bankalarda ortaya çıkan düşük getiri ve sınırlı büyüme, çalışanların moral motivasyonunu ve dolayısıyla performansını olumsuz etkilemektedir.

Bankalardaki sorunlu kredilerin yüksek seviyelere gelmesi, bankacılık sektörü ve dolayısıyla ulusal ekonomi üzerinde ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilecek gelişmeleri tetikleyebilmektedir. Sorunlu kredilere ait sorunların ve bankaya olan maliyetinin büyümesi, bankanın karlılığını azaltmakta ve yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. Sermaye veya likitide desteği olmadığı durumlarda da banka, iflasa kadar sürüklenebilmektedir. Bankalar, sektörde bir takas sistemine bağlı olarak çalışır. Öte yandan bankalar sektörde, girdikleri ikili ekonomik ilişkiler nedeniyle birbirine

SORUNLU KREDİLERİN NEDENLERİ

bağlı, oldukça hassas bir zincir oluşturur. Dolayısıyla zincirin herhangi bir halkasında meydana gelen bir bozulma veya kopma, zincirin diğer haklarını da kaçınılmaz olarak etkiler. Bu açıdan herhangi bir bankanın mali durumunda oluşan bir bozulma, sektördeki diğer bankaların da olumsuz etkilenmesine ve ödemeler sisteminin aksamasına yol açmaktadır. Ayrıca bankacılık sektöründe herhangi bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi veya iflası ile ilgili spekülasyonlar bankacılık sektörüne olan güveni azaltmakta, mevduat sahiplerinin paralarını geri almak için bankalara hücum etmesine neden olmaktadır. Bankaların ekonomiye aktardığı kredilerin kaynağının büyük bir kısmı mevduatlardan oluştuğu dikkate alındığında durumun vehameti ortaya çıkacaktır. Özellikle piyasaları gelişmekte olan ülke ekonomilerinde reel sektörün fon ihtiyacının büyük bir kısmı bankalardan alınan kredilerden karşılanmaktadır. Kredi verilecek fonun olmaması veya bankalardan geri çekilmesi, sistemde kredi daralmasına yol açmakta; bu durum sermaye birikimini, istihdamı ve dolayısıyla üretimi aksatmaktadır.

Sorunlu kredilerin yüksek düzeylerde seyretmesi, bankaların dışsal şoklara karşı kırılganlığını da artırmakta; durgunluk, enflasyon, bütçe açıkları, döviz ve faiz kurundaki değişkenlik, sermaye girişlerindeki istikrarsızlık gibi makro ekonomik faktörlerde meydana gelen olumsuz gelişmelerle birlikte bankaları savunmasız bırakmaktadır (Hausmann ve Gavin, 1996; Furman ve Stiglitz, 1998; Hardy ve Pazarbaşıoğlu, 1998; Corsetti ve diğerleri, 1998; Demirgüç-Kunt ve Detragiache, 1998,-1999; Radelet ve Sach,1998; Hutchison ve McDill, 1999; Bongini ve diğerleri, 2000; Chinn ve Kletzer, 2000 ve Dekle ve Kletzer, 2001). Nitekim bankacılık krizlerinin nedenlerine ilişkin yapılan ampirik çalışmalar da kredi genişlemesi ve buna bağlı olarak artan tahsili gecikmiş alacakların bankacılık krizleriyle ilişkisinin güçlü olduğunu kanıtlamıştır (Hardy ve Pazarbaşıoğlu,1999; Kaminsky ve Reinhart, 1999; Demirgüç-Kunt ve Detragiache; 1999). Sadece piyasaları gelişmekte olan pek çok ülkeyi değil Japonya gibi gelişmiş ülkeleri de içine alarak geniş bir alana yayılan 1997 Asya krizinin, özellikle Endonezya, Tayland, Güney Kore, Filipinler ve Malezya'da çok daha şiddetli yaşanmasının en önemli nedenlerinin başında, reel sektörün bankalara olan borçlarının tehlikeli bir düzeye ulaşmış olmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir (Lindergen ve diğerleri, 1999). Lindergen ve diğerleri (1999)'nın yaptığı çalışmada, kriz öncesinde özel sektör kredilerinin gayri safi yurt içi hasılaya oranını Endonezya'da %61, Tayland'da %116, Filipinler'de %57,6 Kore'de 69,8 ve Malezya'da % 100,4 olarak tahmin edilmiştir*. 1997 krizini takip eden süreçte, bu ülkelerin finans sektöründeki kurumları, söz konusu kredileri tahsil sorunu ile karşı karşıya kalmış ve reel sektördeki şirketler de ödeme kabiliyetlerini kaybetmiştir. BIS (uluslararası Ödemeler Bankası) tarafından yapılan çalışmada bu ülkelerin 1999 yılı itibarıyla kredilerin takibe dönüşme oranları, takipteki krediler/toplam krediler, Endonezya'da %36; Kore'de %7; Malezya'da %9; Filipinler'de %11; Tayland'da %48 olarak tahmin edilmiştir (BIS, 1999).

SORUNLU KREDİLERİ YENİDEN YAPILANDIRMA ARAÇLARI VE BAZI ÜLKE UYGULAMALARI

1980'li yıllardan bu yana bir çok ülkede finansal kriz meydana gelmiştir. Finansal kriz yaşayan ülkelerde üretim, hizmet ve mali sektörde yer alan kurumlar ciddi zararlar görmüştür. Kaldıraç oranı yüksek firmalar ödeme gücüne, bankalar ise durumu hızla kötüleşen firmaların geri ödeyemediği

borçları nedeniyle zor duruma düşmüştür. Bu ülkeler, krizin ekonomilerinde açtığı yaraları bir an önce sarmak, kayıpların daha da artmasını önlemek için bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma yoluna gitmişlerdir. Bu açıdan sorunlu kredilerin yeniden yapılandırılması, bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasında önem arzeden bir konudur ve uygulamada bankaların yapısal olarak yeniden yapılandırılmasında sıkça başvurulan yöntemlerden birisidir. Banka yeniden yapılandırılmasında kullanılan yöntemler genel olarak finansal, operasyonel ve yapısal olmak üzere üç temel kategoride ele alınmaktadır (Tablo 1).

¹ Söz konusu çalışmadaki 1997 yılına ait verilerdir.

Tablo 1. Banka Yeniden Yapılandırılmasında Kullanılan Yöntemler

Yöntemler	Örnekleri
Finansal <i>Amaç: Bankalara acil mali desteğin sağlanması</i>	Merkez Bankası Likidite Desteği Devlet Garantileri Devlet Desteği (tahvil, kredi, bağış v.b) Özel sermaye ve tahvil enjeksiyonu
Operasyonel <i>Amaç: Yönetim ve etkinliğin geliştirilmesi</i>	Ek Sermaye Yeni yönetim Daha etkin personel kadrosu Güçlü yabancı bankaların sisteme girmesine izin verilmesi
Yapısal <i>Amaç: Rekabetin yeniden sağlanması</i>	Tasfiye Birleşme/ayırılma ve küçülme Aktif yönetimi; borç yeniden yapılandırılması Özelleştirme Kurumların yeniden yapılandırılması

Kaynak: Dziobek, C, 1998:9

Finansal yeniden yapılandırma, bankaların mali yapılarında ani şekilde ortaya çıkan problemlere karşı doğrudan mali transferleri içerir ve dolayısıyla anlık ve geçici önlemleri kapsar. Amaç, bankaların bilançolarının iyileştirilmesi yoluyla ödeme gücünü yeniden yeterli kılmaktır. Operasyonel yeniden yapılandırma, iş stratejilerinin yenilenmesi, yönetim ve muhasebe sistemlerinin iyileştirilmesi, daha iyi kredi değerlendirme tekniklerinin kullanılması ve operasyonel maliyetleri artıran şubelerin kapatılması ve personel sayısının azaltılması gibi önlemleri kapsar. Amaç, bankanın performansının artırılarak karlılığının iyileştirilmesidir. Yapısal yeniden yapılandırma ise, mali sektördeki problemlerin çözümüne yönelik olup banka kapatılması, birleşme, küçülme, aktif yönetimi ve borç yeniden yapılandırma gibi önlemleri kapsar. Amaç sektörün güvenilirliğini tesis etmek ve sektörü tekrar rekabete açmaktır. (Dziobek ve Pazarbaşıoğlu, 1997:2; Waxman, 1998).

Banka yeniden yapılandırılmasında finansal önlemler, kredi zararlarının milli gelirin % 2,5'inden daha az olduğu durumlarda başarılı sonuç verirken, zararın daha yüksek olduğu durumlarda, sorunlu aktiflerin yönetimi ve borçların yeniden yapılandırılması gibi yapısal önlemlere ihtiyaç duyulmaktadır (Erdönmez ve Tulay, 2001:18). Ekonomik kriz spnucu mali sektöre borçlarını ödeyemeyen

SORUNLU KREDİLERİN NEDENLERİ

kurumsal sektörün bankaların yeniden yapılandırılmaları sürecine dahil edilmesi,
banka yeniden yapılan

dırmasının toplumsal faydasını artırmaktadır. Zira kendi kontrolü dışındaki çeşitli makro ve mikro faktörlerden kaynaklanan krizlerden dolayı likitide sorunları yaşayan reel sektör firmaları, ekonomik faaliyetlerini kısma yoluna gidebilmektedir. Ekonomik faaliyetlerin kısılması, istihdamın ve üretimin azaltılması anlamını taşımakta ve böylelikle krizin ekonomiye ve topluma maliyetini daha da artırmaktadır. Bu nedenle devletin firmalarla ilgili finansal birtakım önlemler alması önemli ve gerekli bir stratejidir (Süer, 2005:16). Ancak firmalar bankalar gibi aynı işleyişe sahip olmadığından, borçlarını ödeyemeyen firmalara devletin yeni sermaye enjekte etmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bunun yerine devlet otoriteleri, mali sektöre olan borçların ödenmesi için kurumsal borçların yeniden yapılandırma anlaşmalarını teşvik etmektedir (Aydın ve diğerleri, 2000:248). Borç yeniden yapılandırma anlaşmaları sayesinde hem bankalar hem de firmalar, kendi çıkarları açısından en uygun olanında anlaşarak sorunlu kredilere bir çözüm bulunmakta ve böylelikle alınan fonun tekrardan ekonomiye kazandırılması mümkün olmaktadır.

Sorunlu aktiflerin yönetilmesinde ve borçların yeniden yapılandırılmasında uygulamada genel olarak iki araçtan yararlanılmaktadır. Bu araçlardan biri, kurumsal borçların karşılıklı rıza ile çözülmesine imkan tanıyan ve literatürde Londra Yaklaşımı olarak bilinen uygulama; ikincisi ise, finansal kurumların sorunlu aktiflerini yönetmek amacıyla Aktif Yönetim Şirketlerinin kurulmasıdır.

Borçların yeniden yapılandırılmasında hem firma hem de bankalara yol göstermek amacıyla tavsiye niteliğinde oluşturulan ve bir kurallar bütünü olarak nitelendirilen Londra Yaklaşımı, ilk kez 1970'lerin ortalarında İngiltere Merkez Bankası tarafından dizayn edilmiş ve daha sonra 1990'lı yıllarda kapsamı genişletilmiş ve yenilenmiştir. 1970'lerin ortalarında İngiltere'de yaşanan ekonomik durgunluk, yüksek enflasyon ve düşük istihdam sonucunda firmalar ciddi finansal güçlükler yaşamıştır. Firmaların finansal kurumlara olan borçlarını ödeyememesi, bankaları zor duruma sokmuştur. Bunun üzerine İngiltere Merkez Bankası, giderek genişleyen takipteki krediler sorununa çözüm bulmak ve borçların yeniden yapılandırılmasına yardımcı olmak amacıyla bağlayıcılığı olmayan ve tarafların karşılıklı rızasına dayanan bir takım kurallar belirlemiştir (Meyerman, 2000). 1970'li yıllarda İngiltere Merkez Bankası tarafından uygulanan Londra Yaklaşımı, 1990'ların başında İngiltere ekonomisinde yaşanan durgunluk döneminin aşılmasında çok etkili olmuş ve bu sayede çoğu şirket varlığını sürdürebilmiştir. İngiltere Merkez Bankası bu sürede, 160'ın üzerinde yeniden yapılandırma faaliyetine katılmıştır. (Smith, 1996). İngiltere Merkez Bankası, daha sonra yabancı bankaların katı bir biçimde belirlenmiş kuralları mahkeme kararıyla bozmaması kaygısı taşıması üzerine yeniden yapılandırma çerçevesini resmileştirmeme kararı vermiş ve yeniden revize etmiştir. Böylece "Londra Yaklaşımı" "Londra Kuralları" ismini almıştır (Meyerman, 2000). Gerek bankalara, gerekse diğer alacaklı kurumlara, sorunlu krediler problemi ile karşı karşıya geldiklerinde nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda tavsiyeler sunan Londra Yaklaşımı'nda, bankalar ve diğer taraflar kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebilmektedir. Düzenleyici otoriteler sürece herhangi bir müdahalede bulunmamaktadır. Londra Yaklaşımı'nda amaç, bankaların ve diğer alacaklı kuruluşların gereksiz zararlara uğramasını önlemek ve sorunlara çözüm bulmak olsa da mali güçlük içinde olan bir şirketin varlığını sürdürmesi garantilenmemektedir. Sürece geniş katılımın olması ve gönüllülük esasına dayanması, zor durumda olan firmalar için kredi kolaylıkların sağlanması, banka ile borçluların uzlaşma süreci içinde birlikte hareket etmesi Londra Yaklaşımının temel prensipleri arasındadır (Meyerman, 2000; Erdönmez, 2002). Londra Yaklaşımı İngiltere dışında ilk olarak Meksika'da uygulanmış, daha sonra Asya ülkelerinde krizin etkilerini gidermeye yönelik yapılan yapılandırma çalışmaları

doğrultusunda Kore, Tayland, Malezya ve Endonezya'da uygulanmıştır (Erdönmez, 2002:72).

Sorunlu aktiflerin yönetilmesinde Londra yaklaşımı dışında yararlanılan bir diğer araç olan Aktif Yönetim Şirketleri (AYŞ) uygulamasında, bankaların "kötü" aktifleri ayrı bir kuruluşa belirlenmiş bir fiyattan satılır, bunun sonucu olarak da bu kredilerin yönetilmesinden, yapılandırılmasından, tahsil edilmesinden veya üçüncü kişi yada kuruma satılmasından sorumlu olurlar (Waxman, 1998). Uygulamada 2 tür Aktif Yönetim Şirketlerinin kurulduğu görülmektedir (Erdönmez ve Tulay, 2001:23): Merkezi ve bankaya özel Aktif Yönetim Şirketleri. Merkezi AYŞ, bankaların kötü aktiflerinin yönetilmesi için bankadan ayrı olarak kurulan bir şirkettir. Merkezi AYŞ uygulaması, ABD'de 1980'li yıllarda yaşanan krizin son aşamasında uygulanmış ve bankaların kötü aktiflerinin bankadan uzaklaştırılarak bankacıların asıl ve daha karlı faaliyetler üzerinde yoğunlaşmaları sağlanmıştır. Bu yöntemi doğrudan uygulayan diğer ülkelere örnek olarak Tayland, Endonezya, Malezya ve Kore verilebilir. Kötü aktiflerin yönetilmesinde uygulanan diğer yöntem de banka içinde sadece "kötü aktiflerin" yönetimi ile ayrı bir birim oluşturulması veya bankanın iştiraki olarak bankaya özel bir aktif yönetim şirketi (kötü banka) kurulmasıdır. Söz konusu yöntemi uygulayan ülkelere örnek olarak Çin, Tayland ve İsveç verilebilir (Erdönmez ve Tulay, 2001).

Meyerman (2000), Londra Yaklaşımı'nın başarılı bir şekilde uygulandığında, hem alacaklı kuruluşların hem de hissedarların büyük kayıplara uğramasını önleyeceğini, firmaların üretim kapasitelerini koruyacağını ve istihdam artışını sağlayacağını ifade etmiştir. Nitekim 1997 krizini yaşayan bazı Asya ülkelerinde özellikle Tayland'da bu yaklaşımın başarılı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Tayland, 1997 Asya krizini yaşayan diğer ülkeler arasında özellikle kriz sonrasını izleyen iki yıllık süreçte takipteki kredilerinde yaşanan muazzam artış açısından dikkat çekmektedir. 1999 yılında özel sektöre kullandığı kredilerin neredeyse yarısı tahsil edilemez hale gelmiştir. Bu durum yaklaşık 56 finans kurumun kapanmasına, bazı finans kurumlarının küçülmesine veya satılmasına neden olmuş, Tayland hükümetinin takipteki krediler sorununa çözüm bulmada aktif bir rol almasına yol açmıştır (Vongvipanond, 2004: 7). Tayland, 1998 yılında Londra Yaklaşımı doğrultusunda Tayland Merkez Bankası yöneticilerinin başkanlığını yaptığı ve mali ve kurumsal sektör temsilcilerinin de yer aldığı "Kurumsal Borç Yeniden Yapılanma Komitesi (CDRAC)"ni kurmuştur. Aralık 1998'den 2003 Eylül'üne kadar toplam 606.661 şirketin 2.924.445 milyon Baht tutarındaki kredi borçlarını yeniden yapılandıran CDRAC, 2003 Eylül itibarıyla toplam 30.233 olayın daha 107.850 milyon Baht'lık tutarındaki kredi borçlarını yeniden yapılandırma çalışmaları içerisindeydi. Başlangıçta 1998-2002 yılları arasında toplam 15.386 olayın 2.841.749 Milyon Baht tutarındaki borçlarını yeniden yapılandırmayı hedefleyen CDRAC, söz konusu tarihler arasında toplam 10.346 olayın 1.398.328 milyon bahtını yeniden yapılandırmayı başarmıştır. Bu süre içinde toplam 4.788 olaya karşılık gelen 1.186.598 milyon baht yeniden yapılandıramamış ve kreditorler söz konusu kredi tutarını yasal yollardan tahsil yoluna gitmiştir. Ayrıca bu süre içinde toplam 35 olayın 24.059 milyon baht tutarındaki borcu da Tayland Aktif Yönetim Şirketi (TAMC)'ne devretmiştir* (Bank of Thailand, <http://www.bot.or.th/BOThomepage>).

CDRAC, kurulduğu 1998'den bu yana çok başarılı bir performans gösterdiği ve Tayland ekonomisinin yeniden canlanmasında önemli bir rol oynadığı tartışmasızdır. Zira, Tayland bankacılık sektörü 1998 yılında %45 olan kredilerin takipteki oranı Londra yaklaşımını esas alan CDRAC sayesinde 2004 Mart itibarıyla % 12.02'ler seviyesine gerilemiştir (tablo 2).

" Veriler Tayland Merkez Bankası'nın web sayfasındaki aylık istatistiki raporlarından elde edilmiştir.
Tablo 2. Tayland Bankacılık Sektörü Takipteki Kredilerine ait Veriler

Yıllar	Takipteki Krediler (Milyon Baht)	Takipteki Krediler/ T.Krediler (%)
1998	2.674.533	45.2
1999	2.094.424	38.93
2000	863.663	17.73
2001	477.405	10.41
2002	770.282	15.65
2003	641.350	15.69
2004 (Mart)	617.142	12.02

Kaynak: Vongvipanond, 2004:7

1997 Asya krizini en şiddetli yaşadığı ülkelerden Malezya da krizin aşılması için öncelikli olarak finansal kurumların tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) sorunu üzerinde durmuştur. Sorunlu kredi ve diğer aktifleri yönetmek için her iki borç yeniden yapılandırma aracından yararlanma yoluna giden Malezya, Aktif Şirketler Yönetimi'ni Danaharta'yı kurarak, Londra Yaklaşımı'nı ise CDRC'ı kurarak hayata geçirmiştir. 1998 yılı haziran ayından 2000 yılı sonuna kadar devam eden süreçte, kurumsal borçların yeniden yapılandırılması, problemlili kredilerin yönetilmesi ve problemlili varlıkların tasfiyesi konularından büyük aşama kaydetmiştir. 47, 5 milyar Ringgit kadar TGA'yı devralan Danaharta, bu tutarın 35,8 milyarlık Ringgit'lik bölümünü yeniden yapılandırma kapsamına almıştır. Yeniden yapılandırılan alacaklar, ekonomiye 23,8 milyar Ringgit getiri sağlamıştır. Kredilerin geri dönmeyen kısmı toplam tutarın sadece % 0,1'i olmuştur. (Aydın ve diğerleri, 2000). TGA sorunuyla ilgili olarak Londra yaklaşımı ilkeleri doğrultusunda işleyen bir kurum olan "Kurumsal Borç Yeniden Yapılandırma Komitesi (CDRC)", kapandığı 2002'ye kadar toplam 32 şirketin 52,6 milyar Ringgit tutarındaki borçları yeniden yapılandırma kapsamında ele almış ve bu borçları 36 Milyar Ringgit civarında bir getiri ile yapılandırmıştır (World Bank www.invweb18.worldbank.org).

Endonezya ise, Temmuz 1998'de kurumsal borcun yeniden yapılandırılması için "Endonezya Borç Yeniden Yapılandırma Kurumu (INDRA)"nu kurmuştur. Endonezyalı borçluların yabancı alacaklılara olan yabancı para cinsinden borçlarını ödemeleri için yardımcı olmak amacıyla kurulan INDRA'ya 125 şirket, borçlarının yeniden yapılandırılması için başvurmuştur. Fakat, Mart 1999 ortasında bu başvurularından sadece 15 şirket kreditorlerle bir anlaşmaya varmıştır (Aydın ve diğerleri, 2000).

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ SORUNLU KREDİLERİN YENİDEN YAPILANDIRILMASINDA İSTANBUL YAKLAŞIMI VE OLUŞUM SÜRECİ

Ülkemizde 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin ardından reel ve finans sektöründeki bütün kurumlar için fonlama maliyeti artmıştır. Fi-nansal kriz etkisini daha çok bankacılık sisteminde göstererek, mevduat çekilmelerine, kredilerin geri dönmemesine ve derinleşen bir bankacılık krizine yol açmıştır. Ekonomide finansal kriz ile birlikte ekonomik belirsizliğin artması, faiz oranlarındaki artış ve banka panikleri, banka krizlerinin faktörleri arasında yer almıştır. Pek çok şirket faaliyetlerini sona erdirmiş; faaliyetlerini sürdüren şirketler ise yeni yatırımlar

yapma konusunda tereddüt etmişlerdir. Bu durumun doğal sonucu olarak da üretimde ve ihracatta gerilemeler yaşanmıştır. Ekonomik ortamdaki belirsizlik, geri dönmeyen kredilerin büyük miktarlara ulaşması, finans sektöründeki kurumların reel sektöre kredi kullandırmakta isteksiz davranmaları sonucunu doğurmuştur. Tüm bu gelişmeler, ülkede ekonominin gidişatından sorumlu olan mercileri harekete geçirmiş, ekonomik istikrarın yeniden sağlanması ve var olan kriz ortamından mümkün olan en az zararla çıkabilmesi için tedbirler almaya yöneltmiştir. Bu ekonomik önlemler zincirinin bir halkası da geri dönmeyen sorunlu kredilerin çözümüne yönelik uygulamaya konulan ve İstanbul Yaklaşımı olarak bilinen yeniden yapılandırma programıdır.

2001 Şubat krizini takip eden süreçte, bankaların bilançolarında takipteki kredilerin oranında belirgin bir artış gözlenmesi üzerine gerek finans gerekse reel sektör kurumlarının temsilcileri bir araya gelerek sorunun ortak bir çözüm yolu ile bulunmasına yönelik çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu çalışmaların sonucunda, Finans Üretim Danışma Kurulu (FÜDK) oluşturulmuştur. 21 Ağustos 2001 tarihinde yapılan ilk toplantı sonucunda FÜDK, finans kesiminin alacaklarını tahsil etmede hem reel sektör hem de finans sektörü arasında bir uzlaşmanın sağlanması kararına varmıştır. (Erdönmez, 2002). Bu karar doğrultusunda Türkiye Bankalar Birliği'nin bünyesinde BDDK ile koordineli biçimde çalışmanın gerçekleştirilmesi kararı da alınmıştır. TBB Yönetim Kurulu, konuyu incelemesi için finans sektöründe faaliyet gösteren T. Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Pamukbank A.Ş., İş Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.'dan oluşan Yeniden Yapılandırma Çalışma Grubunu (YYÇG) kurmuştur. Grup, çeşitli sektör temsilcileri ve siyasi partilerin yetkilileriyle iletişim içinde bulunarak, reel sektörün finans sorunlarına yönelik çözümler ve bu çözümlerin finans sektöründe yaratacağı sorunlara çözüm bulma sürecine girmiştir. Bu sürecin sonucunda ise kamuoyunda "İstanbul Yaklaşımı" olarak adlandırılan Finansal Yeniden Yapılandırma Programı (FYYP) ortaya çıkmıştır (Erdönmez, 2002).

FYYP ile, ekonomiye katma değer yarattığına inanılan ve finansal darboğaz yaşayan üretici firmaların fon yaratma kabiliyetleri de dikkate alınarak, mali kesime olan borçlarını ödeyebilmelerini sağlamak ve bu yolla finans kurumlarının bilançolarında iyileştirmeyi gerçekleştirmek amacıyla taraflar arasında bir uzlaşma platformunun oluşturulması amaçlanmıştır. FYYP'nin yasal zemini iki düzenleme ile sağlanmıştır: Birincisi, 31 Ocak 2002 tarihinde 24657 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4743 sayılı "Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Maddelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanundur. Bu kanunla, FYYP bünyesinde hazırlanan Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmaları (FYYPÇ) düzenlenmiştir. Kanun'un birinci ve ikinci maddeleri, FYYÇA'ların içeriğine ve bunları imzalayacak kurumların niteliğine ilişkin hükümler içermektedir. Üçüncü madde ile de kurumların FYYP'ye dahil olmalarını özendirecek vergi indirimleri ve teşvikler üzerinde durulmaktadır. Diğer yandan Kanun, gerek alacaklı kuruluşlar için, gerek borçlu şirketler için süreçte katılmaları bağlamında herhangi bir yasal zorunluluk getirmemektedir. İkincisi ise, Çerçeve Anlaşmalarının işleyiş süreci, onaylanması, kabulü ve uygulanmasına yönelik prosedür, 4743 sayılı Kanun'un ikinci maddesine dayanarak hazırlanan ve 11 Nisan 2002 tarihinde 24723 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmalarının Onaylanması, Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Genel Şartlar Hakkında Yönetmelikle belirlenmiştir. Söz konusu Kanun ve Yönetmeliğin yol göstericiliğiyle TBB tarafından hazırlanan "Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçevesi Anlaşması", alacaklı kuruluşlar tarafından imzalanmış ve BDDK'nın onayıyla yürürlüğe girmiştir. Bu çerçeve anlaşması, BDDK'nın onayından itibaren en geç 3 yıl içinde yapılacak olan finansal yeniden yapılandırma sözleşmeleri için geçerli tutulmuştur.

Bu çerçeve anlaşmasında; Finansal Yeniden Yapılandırma Programı (FYYP) uygulanacak firmalara ilişkin kriterler, gerekli organizasyon yapısı, alacaklı kuruluşların uyması gereken genel prensipler, Finansal Yeniden Yapılandırma Sözleşmelerinin (FYYS) içeriği, süresi, gerekli görülmesi halinde alacaklı kuruluşların kendi aralarında yapacakları sözleşmelere ilişkin esaslar, alacaklı kuruluşlar ile FYYS'lerde taraf olabilecek diğer alacaklıların aralarındaki ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Söz konusu anlaşma uyarınca, FYYP'ye konu olan firmalar, yarattıkları katma değer dikkate alınarak bu çerçeve anlaşmasının uygulama süreci yönünden "büyük ölçekli firmalar" ve "küçük ölçekli-firmalar" olmak üzere iki ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Buna göre;

4743 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 31 Ocak 2002 tarihinden önce açılmış krediler nedeniyle borçlu duruma düşmüş firmalardan,

- i. bünyesinde en az 100 kişiyi istihdam eden,
- ii. toplam yıllık ihracatı 15 milyon ABD Dolarını aşan,
- iii. toplam yıllık cirosu 25 trilyon TL'yi aşan,

iv. denetlenmiş bilançosu en az 15 trilyon TL aktif büyüklüğüne sahip olanlar, "büyük ölçekli firmalar"; yukarıdaki tanımların dışında kalan firmalar ise 'orta ve küçük ölçekli firmalar' olarak değerlendirilmiştir. Anlaşma, 31 Ocak 2002 tarihinden sonraki kredi borçlarını kapsam dışında tutmuştur.

Finansal yeniden yapılandırma programı;

- a. Bir alacaklı kuruluşa veya kuruluşlara karşı olan geri ödemele-
rinde sorunlu hale gelmiş ve/veya yeniden yapılandırılmadıkları
takdirde sorunlu duruma dönüşmesi kaçınılmaz olan kredi borç-
ları bulunan,
- b. Bünyesinde bir mal ve/veya hizmet üretilen ve alacaklı kuruluşa-
larca ekonomiye katma değer yarattığına kanaat getirilen,
- o Gerekli destek verildiği takdirde, katma değer yaratmaya devam
edeceğine ve öngörülen süre içinde borçlarını geri ödeme kabiliyeti
kazanabilecek, bir firma ya da ortak bir yönetim hakimiyeti altında
bulunan firmalar topluluğuna bir bütün olarak uygulanmaktadır.

İSTANBUL YAKLAŞIMI UYGULAMALARI SONRASINDA BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLERİN DURUMU

Bankacılık sektöründeki sorunlu kredilerin çözümü için Nisan 2002 tarihinden itibaren uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programının (İstanbul Yaklaşımı) başarısını değerlendirmek, ülkenin mali sistem içindeki en büyük sektörü konumunda olan bankacılık sektörünün şu anki durumunu görmek açısından önemlidir. Aşağıda FYYP'nin uygulanmaya konmasının ardından geçen 3 yıllık süre içinde söz konusu programa gerek mali gerekse reel sektörden başvuranların düzeyi ve yeniden yapılandırılan borç tutarı incelenmiş ve bu program sonucunda bankacılık sektöründeki sorunlu kredilerin 2005'e kadarki gelişmeleri analiz edilmiştir. Analiz için gerekli tüm veriler TBB ve BDDK bankacılık sektörü değerlendirme raporları ile bankacılık sektörü 3 aylık bilanço tablolarından alınmıştır.

A) İstanbul Yaklaşımı Kapsamına Alınan Firma ve Borçların Durumuna İlişkin Değerlendirmeler

Mali sektöre olan borçların yeniden yapılandırılmasına ilişkin gerçekleştirilen düzenlemeler çerçevesinde, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından hazırlanan Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması, 24 Mayıs 2002 tarihinde

alacaklı kuruluşların imzasına açılmıştır. 27 banka (Tablo 3), 18 banka dışı mali kurum, tasfiye halindeki Emlak Bankası ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından imzalanan anlaşma, 4 Haziran 2002 tarihinde BDDK tarafından onaylanmıştır. Ayrıca, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na "Koordinasyon Sekreteryası" görevi verilmiştir.

Tablo 3. FYYP Çerçeve Anlaşmasını İmzalayan Bankalar

1. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	15. Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
2. Türkiye Halk Bankası A.Ş.	16. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
3. Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	17. Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.
4. Akbank T.A.Ş.	18. Türkiye İş Bankası A.Ş.
5. Denizbank A.Ş.	19. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
6. Fiba Bank A.Ş.	20. Toprakbank A.Ş.
7. Finans Bank A.Ş.	21. Türk Ticaret Bankası A.Ş.
8. Milli Aydın Bankası T.A.Ş.	22. Türk Eximbank
9. Oyak Bank A.Ş.	23. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
10. Pamukbank T.A.Ş.	24. Nürol Yatırım Bankası A.Ş.
11. Şekerbank T.A.Ş.	25. Bayındırbank A.Ş.
12. Tekfenbank A.Ş.	26. GSD Yatırım Bankası A.Ş.
13. Tekstil Bankası A.Ş.	27. Arap Türk Bankası A.Ş.
14. Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.	

Kaynak: www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/finansal çerçeve anlaşması yönetmeliği.doc

İstanbul Yaklaşımı'nın uygulamaya konulduğu 2002 yılında, 20 gruba ait 165 adet büyük ve 46 adet küçük ölçekli firma olmak üzere toplam 211 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. Yeniden yapılandırma kapsamına alınıp anlaşması bağitlanan toplam 84 firmanın 68 adeti 5 gruba ait büyük, 16 adeti de küçük ölçekli firmalardan oluşmaktadır. 2002 yılı itibariyle 3113,2 milyon doları büyük firmalara, 226,6 milyon doları ise küçük firmalara ait olmak üzere toplam bağitlatılan sözleşme tutarı 3339,8 milyon dolardır (Tablo 4).

		FYYP Kapsamına Alınan Firma Sayıları	FYYP Kapsamına Alınıp Anlaşması Bağıtlanan Firma Sayıları	FYYP Kapsamında Yapılan-dırılan Borç Tutarı (Milyon ABD Doları)
Temmuz 2002	a)Büyük ölçekli Firmalar	(8 Grup) 53	(1 Grup) 10	80,7
	b)Küçük ölçekli Firmalar	27	11	187,6
	Toplam	80	21	268,3
Ağustos 2002	a)Büyük Ölçekli Firmalar	(5 Grup) 46 2	0	0 0
	b)Küçük ölçekli Firmalar		0	
	Toplam	48	0	0,0
Eylül 2002	a)Büyük Ölçekli Firmalar	(4 Grup) 27 7	0 1	0
	b)Küçük Ölçekli Firmalar			21,6
	Toplam	34	1	21,6
Ekim 2002	a)Büyük Ölçekli Firmalar	2 5	(1 Grup) 6 0	115,8 0
	b)Küçük Ölçekli Firmalar			
	Toplam	7	6	115,8
Kasım 2002	a)Büyük Ölçekli Firmalar	(1 Grup) 4 3	0 1	0 1,3
	b)Küçük Ölçekli Firmalar			
	Toplam	7	1	1,3
Aralık 2002	a)Büyük ölçekli Firmalar	(2 Grup) 33 2	(3 Grup) 52 3	2916,7
	b)Küçük Ölçekli Firmalar			16,1
	Toplam	35	55	2932,8
2002 Yılı	a)Büyük Ölçekli Firmalar	(20 Grup) 165 46	(5 Grup) 68	3113,2
	b)Küçük Ölçekli Firmalar		16	226,6
	Toplam	211	84	3339,8

Kaynak:<http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/fyy/aylikraporlar.xls>

2003 yılında ise, 12 gruba ait toplam 43 büyük ve 57 küçük ölçekli firma olmak üzere toplam 100 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. 2003 yılında yeniden yapılandırma kapsamına alınıp sözleşmesi bağıtlanan firma sayısı da 19 gruba ait 116 büyük ve 56 küçük ölçekli olmak üzere toplam 172'dir. Yeniden yapılandırma kapsamına alınan büyük ölçekli firmalara ait borç tutarı 1.831,7 milyon dolar seviyesinde iken, küçük ölçekli firmalar için bu tutar 336,9 milyon dolar seviyesinde olup toplam 2.168,6 milyon dolar borç İstanbul Yaklaşımı ile yeniden yapılandırılmıştır (Tablo 5).

		FYYP Kapsamına Alınan Firma Sayıları	FYYP Kapsamına Alınıp Anlaşması Bağıtlanan Firma Sayıları	FYYP Kapsamında Yapılan-dırılan Borç Tutarı (Milyon ABD Doları)
Ocak 2003	a)Büyük Ölçekli Firmalar	(2 Grup) 4 1	(2 Grup) 9 3	239,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar			18,8
	Toplam	5	12	257,8
Şubat 2003	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	(3 Grup)19 3	77,3
	b)Küçük ölçekli Firmalar	3		18,1
	Toplam	3	22	95,4
Mart 2003	a)Büyük ölçekli Firmalar	(4 Grup)11 1	(3 Grup)14 3	84,6
	b)Küçük Ölçekli Firmalar			19,6
	Toplam	12	17	104,2
Nisan 2003	a)Büyük ölçekli Firmalar	(4 Grup)12 1	0 6	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar			14,8
	Toplam	13	6	14,8
Mayıs 2003	a)Büyük ölçekli Firmalar	(1 Grup)14	0 35	0,0
	b)Küçük Ölçekli Firmalar	38		248,5
	Toplam	52	35	248,5
Haziran 2003	a)Büyük ölçekli Firmalar	(1 Grup)2 1	(3 Grup)30 0	787,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar			0,0
	Toplam	3	30	787,0
Temmuz 2003	a)Büyük ölçekli Firmalar	0 5	(2 Grup)8 0	97,9
	b)Küçük ölçekli Firmalar			0,0
	Toplam	5	8	97,9
Ağustos 2003	a)Büyük ölçekli Firmalar	0 4	(1 Grup)3 3	27,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar			8,9
	Toplam	4	6	35,9

Eylül 2003	aJBüyük ölçekli Firmalar	0 0	(1 Grup)6 0	135,2
	bJKüçük ölçekli Firmalar			0,0
	Toplam	0	6	135,2
Ekim 2003	aJBüyük ölçekli Firmalar	0 3	(2 Grup)13 1	122,9
	bJKüçük Ölçekli Firmalar			3,2
	Toplam	3	14	126,1
Kasım 2003	aJBüyük Ölçekli Firmalar	0 0	(1 Grup)8 1	180,3
	bJKüçük ölçekli Firmalar			3,5
	Toplam	0	9	183,8
Aralık 2003	aJBüyük Ölçekli Firmalar	0 0	(1 Grup)6 1	80,5
	bJKüçük ölçekli Firmalar			1,5
	Toplam	0	7	82,0
2003 Yılı	aJBüyük Ölçekli Firmalar	(12 Grup) 43	(19 Grup) 116	1831,7
	bJKüçük ölçekli Firmalar	57	56	336,9
	Toplam	100	172	2168,6

2004 yılında da 2 gruba ait toplam 9 büyük ve 7 küçük ölçekli firma olmak üzere toplam 16 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. 2004 yılında yeniden yapılandırma kapsamına alınıp sözleşmesi bağitlanan firma sayısı da 2 gruba ait 21 büyük ve 29 küçük ölçekli olmak üzere toplam 50'dir. Yeniden yapılandırma kapsamına alınan büyük ölçekli firmalara ait borç tutarı 117,4 milyon dolar iken, küçük ölçekli firmalar için bu tutar 83,4 milyon dolar seviyesinde olup toplam 200,8 milyon dolar borç yeniden yapılandırılmıştır (Tablo 6).

2005 Mayıs itibariyle toplam 4 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. Bu 4 firmadan 1 gruba ait olmak üzere 2'si büyük, diğer 2'si ise küçük ölçeklidir. Yeniden yapılandırma kapsamına alınıp anlaşması bağitlanan toplam 16 firmanın tamamı 5 gruba ait büyük ölçekli firmalardan oluşmaktadır. 2005 yılı Mayıs itibariyle toplam bağitlanan sözleşme tutarı 311,4 milyon dolardır (Tablo 7).

Sonuç olarak, 2002 Temmuz -2005 Mayıs tarihleri arasında finansal yeniden yapılandırma kapsamına 34 gruba ait 219 büyük ve 112 küçük ölçekli toplam 331 firma alınmıştır. FYYP kapsamına alınıp anlaşması bağitlanan firmalardan 221 adeti büyük, 101 adeti de küçük ölçekli olmak üzere toplam firma sayısı 322'dir. İstanbul Yaklaşımı kapsamında yeniden yapılandırılan borç tutarı ise toplam 6.020,6 milyon dolar olup bu tutarın 5.373,7 milyon doları büyük, 646,9 milyon doları da küçük ölçekli firmalara aittir.

Tablo 18. 2004 Yılı FYYP Kapsamındaki Firmalar ve Borçlar

		FYYP Kapsamına Alınan Firma Sayıları	FYYP Kapsamına Alınıp Anlaşması Bağlıtlanan Firma Sayıları	FYYP Kapsamında Yapılandırılan Borç Tutarı (Milyon ABD Doları)
Ocak 2004	a)Büyük Ölçekli Firmalar	(2 Grup) 9	1	0,0
	b)Küçük Ölçekli Firmalar		0	0,0
	Toplam	10	1	0,0
Şubat 2004	a)Büyük Ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük Ölçekli Firmalar	0	1	1,1
	Toplam	0	1	1,1
Mart 2004	a)Büyük Ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar		2	4,5
	Toplam	1	2	4,5
Nisan 2004	a)Büyük ölçekli Firmalar	?	(1 Grup)14	91,6
	b)Küçük ölçekli Firmalar		2	11,9
	Toplam	1	16	103,5
Mayıs 2004	a)Büyük ölçekli Firmalar	?	0	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar		9	16,6
	Toplam	1	9	16,6
Haziran 2004	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar	2	1	5,1
	Toplam	2	1	5,1
Temmuz 2004	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	(1 Grup)7	25,8
	b)Küçük Ölçekli Firmalar	0	1	22,6
	Toplam	0	8	48,4
Ağustos 2004	a)Büyük Ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük Ölçekli Firmalar	0	2	12,9
	Toplam	0	2	12,9
Eylül 2004	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar	1	0	0,0
	Toplam	1	0	0,0
Ekim 2004	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	Toplam	0	0	0,0
Kasım 2004	a)Büyük Ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar	0	10	6,4
	Toplam	0	10	6,4
Aralık 2004	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük ölçekli Firmalar	0	1	2,2
	Toplam	0	1	2,2
2004 Yılı	a)Büyük ölçekli Firmalar	(2 Grup) 9	(2 Grup)21	117,4
	b)Küçük ölçekli Firmalar		29	83,4
	Toplam	16	50	200,8

Tablo 19. 2005 Yılı FYYP Kapsamındaki Firmalar ve Borçlar

		FYYP Kapsamına Alınan Firma Sayıları	FYYP Kapsamına Alınıp Anlaşması Bağıtlanan Firma Sayıları	FYYP Kapsamında Yapılan Borç Tutarı (Milyon ABD Doları)
Mart 2005	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	(2 Grup) 7	222,2
	b)Küçük ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	Toplam	0	7	222,2
Nisan 2005	a)Büyük Ölçekli Firmalar	0	(1 Grup) 4	60,7
	b)Küçük Ölçekli Firmalar	2	0	0,0
	Toplam	2	4	0
Mayıs 2005	a)Büyük ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	b)Küçük Ölçekli Firmalar	0	0	0,0
	Toplam	0	0	0,0
2005 Yılı	a)Büyük ölçekli Firmalar	(1 Grup) 2	(4 Grup) 16	311,4
	b)Küçük ölçekli Firmalar	2	0	0,0

Kayak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/fyy/aylikraporlar.xls>

2002 Temmuz -2005 Mayıs tarihleri arasında finansal yeniden yapılandırma kapsamına alınan firmaların coğrafi dağılımı incelendiğinde (Tablo 8), FYYP için başvuran toplam 331 firmanın 17'sinin Akdeniz, 9'unun Doğu Anadolu, 43'ünün Ege, 22'sinin Güneydoğu Anadolu, 38'nin İç Anadolu, 13'ünün Karadeniz ve 189'unun Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Tablo 8. Yıllar itibariyle FYYP Kapsamına Alınan Firmaların Coğrafi Dağılımı

FYYP Kapsamına Alınan Firmaların Coğrafi Dağılımı	2002	2003	2004	2005	Toplam
Akdeniz	9	7	1	0	17
Doğu Anadolu	8	1	0	0	9
Ege	29	13	1	0	43
Güneydoğu Anadolu	7	8	7	0	22
İç Anadolu	31	6	1	0	38
Karadeniz	10	2	1	0	13
Marmara	117	63	5	4	189
Toplam	211	100	16	4	331

Kayak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/fyy/aylikraporlar.xls>

2002 Temmuz -2005 Mayıs tarihleri arasında finansal yeniden yapılandırma sözleşmesi için başvuran toplam 211 firmanın sektörel dağılımı incelendiğinde (Tablo 9), en çok başvuruların, 51 firma ile diğer imalat ve yöneticilik faaliyetleri sektörü, 42 firma ile tekstil ve tekstil ürünleri sektörü ve 40 firma ile gıda ve hayvansal ürünler sektörlerinde olduğu görülmektedir. Bu sektörleri 24 firma ile taşımacılık, depolama ve haberleşme sektörü, 22 firma ile metal ürünleri ve işlenmiş metal sanayi sektörü, 21 firma ile inşaat sektörü ve 18 firma ile finansal kiralama, aracılık ve diğer finansal hizmetler sektörü izlemektedir.

Tablo 9. Yıllar itibariyle FYYP Kapsamına Alınan Firmaların Sektörel Dağılımı

FYYP Kapsamına Alınan Firmaların Sektörel Dağılımı	2002	2003	2004	2005	Toplam
Ambalaj, Kağıt ve Mukavva Ürünleri	7	0	0	0	7
Cam ve Cam Ürünleri	1	0	0	0	1
Çimento, Hazır Beton Üretimi	9	0	0	1	10
Diğer İmalat ve Yöneticilik Faaliyetleri	14	31	6	0	51
Dış Ticaret Sermaye Şirketleri	6	4	0	0	10
Elektronik ve Elektrikli Ev Aletleri	2	2	0	0	4
Finansal Kiralama, Aracılık ve Diğer Finansal Hiz.	17	1	0	0	18
Gemi ve Tekne Yapımı	1	0	0	0	1
Gıda ve Hayvansal Ürünler	27	11	2	0	40
Holding Şirketlerinin Yönetim Faaliyeti	9	2	1	0	12
inşaat	11	8	2	0	21
Karayolu Yük Taşımacılığı	3	0	0	0	3
Metal Ürünleri ve İşlenmiş Metal	18	4	0	0	22
Motorlu Araç Parça ve Aksamı	5	2	1	0	8
Perakende Ticaret	9	1	0	0	10
Plastik Ürünleri Üretimi	4	0	0	0	4
Seramik Fayans ve Karo Üretimi	4	1	0	1	6
Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	19	3	0	2	24
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	26	12	4	0	42
Toptan Ticaret	9	3	0	0	12
Turizm ve Eğlence	10	15	0	0	25
Toplam	211	100	16	4	331

B) Bankacılık sektöründeki Takipteki Kredilerin (Sorunlu krediler) Durumuna İlişkin Değerlendirmeler

Aşağıda sorunlu kredilerin aktif kalemler içindeki yıllara göre gelişimini gösteren Tablo 10 verilmiştir. İstanbul yaklaşımının bankacılık sektörüne getirdiği yararların analizi için, yayımlanmış banka verilerinden yararlanarak, aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Söz konusu veriler, TBB internet sayfasında yayımlanmış olan enflasyona göre düzeltilmiş 3 aylık bilanço verilerinden derlenmiştir.

Tablo 10. Aylık Dönemler İtibariyle Türk Bankacılık Sektörü Kredileri ve Tahsili Gecikmiş Kredi ve Diğer Alacaklar

Rasyolar	Toplam Krediler / Toplam Aktifler	Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler	Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler	Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı / Toplam Aktifler
	%	%	%	%
Mart 2000	31.3	9.8		0.8
Haziran 2000	32.3	9.7	-	1.2
Eylül 2000	33.2	9.3		1.5
Aralık 2000	32.9	11.6		4.3
Mart 2001	31.3	12.1	-	1.5
Haziran 2001	28.0	14.8	-	4.8
Eylül 2001	28.3	18.7	-	7.5
Aralık 2001	26.5	16.6	43.8	5.4
Mart 2002	21	35.5	-	1.8
Haziran 2002	22.3	33	-	5.8
Eylül 2002	23	29.9		7.1
Aralık 2002	26.5	6.6	64.2	2.5
Mart 2003	27.1	5.2	67.6	0.4
Haziran 2003	27.3	4.8	70.5	0.6
Eylül 2003	27.4	3.3	77.5	1.0
Aralık 2003	28.0	1.4	88.5	1.4
Mart 2004	29.3	1.1	89.8	0.3
Haziran 2004	33.2	0.9	86.6	0.5
Eylül 2004	33.0	0.7	88.6	0.8
Aralık 2004	33.7	0.7	88.1	1.2
Mart 2005	35.5	0.6	89.2	0.4
Haziran 2005	37.2	0.6	88.4	0.8
Eylül 2005	37.5	0.6	89.6	1.2
Aralık 2005	38,6	0.5	89,8	1.5
Mart 2006	40.7	0.5	89.6	0.3

Yukarıdaki tablodan görüleceği üzere, Türkiye ekonomisinin 2002 yılında bankacılık sektörünün kredi hacmi 3 aylık dönemler itibariyle artış eğilimi göstermiştir. Aralık 2002' de, bankacılık sektörü toplam kredi hacmi toplam aktifler içinde payı % 4.6 oranında artarak, % 21.9 oranından % 26,5 oranında gerçekleşmiştir. Toplam kredi hacminin toplam aktifler içindeki payının 2003, 2004 ve 2005 yılı Mart, Haziran ve Eylül ayları içinde de sürekli artan bir eğilim içinde olduğunu ve Mart 2006 tarihinde söz konusu oranın % 40,7 seviyesine geldiğini görüyoruz.

Bankaların takipteki alacakları (sorunlu alacakları) da Aralık 2001'e göre çok önemli bir oranda gerileme göstermiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin, 2001-2002 yıllarını kapsayan dönemlerde takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payının artmasında son derece etkili olduğu açıktır. Mart 2002'de %35,5 oranında olan sorunlu krediler, Aralık 2002'de % 6.6 oranına gerilemiştir. Tahsilatı gecikmiş alacakların toplam krediler içindeki payının gerilemesi 2003 yılından 2004 yılına geçişte önemli oranlarda gerçekleştiğini Tablo 10'dan

görmek mümkündür. 2004 Eylül ayındaki takipteki alacakların toplam kredilere oranı, bir önceki yılın aynı ayına göre %2,6 oranında azalarak % 0,7 olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörünün sorunlu alacaklarında yaşanan bu azalmada İstanbul Yaklaşımı kapsamına alınan ve yeniden yapılandırılan sorunlu kredilerin önemli ölçüde belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. 2005 yılına gelindiğinde ise tahsili gecikmiş alacakların 2004 yılına göre yine gerileme göstermiştir. % 6 olarak gerçekleşen söz konusu oran, Mart 2006 da %5'e gerilemiştir.

SONUÇ

Son dönemde makroekonomik göstergelerde gözlenen iyileşmeler ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması kapsamında yürütülen faaliyetlerin, sektörün faaliyetlerinde ve risklilik düzeyinde önemli etkiler yaptığını görüyoruz. Sorunlu kredilerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin olarak uygulamaya konulan İstanbul Yaklaşımı çerçevesinde, 2002 Temmuz -2005 Mayıs tarihleri arasında, 221 adeti büyük, 101 adeti de küçük ölçekli olmak üzere toplam 322 firma FYYP anlaşmasını imzalamıştır. İstanbul Yaklaşımı kapsamında yeniden yapılandırılan borç tutarı ise toplam 6.020,6 milyon dolar olup bu tutarın 5.373,7 milyon doları büyük, 646,9 milyon doları da küçük ölçekli firmalara aittir. 2006 Mart itibarıyla de sorunlu kredilerin toplam kredi içindeki payı bir hayli azalmıştır. Bu da göstermektedir ki mali borçların yeniden yapılandırılması yaklaşımı, hem reel hem de mali sektöre olumlu katkılar sağlamış, önemli tutarda fonun tekrar ekonomiye kazandırılması sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Ö., (1994) Finansal Yönetim. İstanbul, Avcıol Basım Yayım.
- Aktaş, R., (2000) Sorunlu Krediler. TBB, Basılmamış Seminer Notları, Ankara.
- Aydın, A., İnan, A., Tulay, B., ve Ataman P., (2000) "Bankacılık Sisteminde Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırmada Ülke Uygulamaları", Bankacılar Dergisi, Sayı 32.
- Bank For International Settlements (1999), "Bank Restructuring in Practice", BIS Policy Papers, No 6, August 1999. indirilme tarihi: 11 Ekim 2005, www.bis.org/publ/plcy06.pdf
- Bank of Thailand (2003), Corporate Dept Restructuring of CDRAC, İndirilme Tarihi: 30 Ekim 2005 <http://www.bot.or.th/BOTHomepage/Special/CDRAC/LatestInfos/>
- BDDK, (2001) Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkındaki Yönetmelik. İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.bddk.org.tr
- BDDK, (2002) Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu-VII. Ekim. İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.bddk.org.tr
- BDDK, (2002) Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Proora-mı:Gelişme Raporu-V. Kasım, İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.bddk.org.tr
- BDDK, (2002) Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmalarının Onaylanması, Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Genel Şartlar Hakkında Yönetmelik, Nisan. İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.bddk.org.tr

- BDDK, (2003) Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu-VI, Nisan. İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.bddk.org.tr
- BDDK, (2004) Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu. Ekim İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.bddk.org.tr
- BDDK, (2005) Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu. Temmuz, İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.bddk.org.tr
- Bekçioğlu, S., (1986) "Banka işletmelerinde Problemler ve kredilerin Önlenmesi (1)", İ.Ü. İşletme Fakültesi. Muhasebe Enstitüsü Dergisi. Ağustos- Kasım.

- Bongini, P., Claessens, S. ve Ferri G, (2000) "The Political Economy of Distress in East Asian Financial Institutions", The World Bank Working Paper. No:225. İndirilme tarihi:01 Eylül 2005, <http://econ.worldbank.org/>
- Chinn, M ve Kletzer K., (2000), "International Capital Inflows, Domestic Financial Intermediation and Financial Crises Under Imperfect Information", NBER Working Paper. No:7902.
- Dekle, R., ve Kletzer, K., (2001), "Domestic Bank Regulation and Financial Crises: Theory and Empirical Evidence From East Asia". NBER Working Paper. No:8322.
- Demirgüç-Kunt ve Detragiache E., (1998), "The Determinants of Banking Crises in Developing and Developed Countries". IMF Staff Papers. No:45, s.81-109.
- Demirgüç-Kunt ve Detragiache E., (1999), "Monitoring Banking Sector Fragility: A Multivariate Logit Approach with an Application to the 1996-97 Banking Crisis". World Bank Policy Research Working Paper. No:2085.
- Diñer, Y., (2001). Kredilendirme Risk Yönetimi. İstanbul.
- Dziobek, C. ve Pazarbaşıoğlu C, (1997), "Lessons from Systemic Bank Restructuring: A Survey of 24 Countries", IMF Working Paper. No:97/161.
- Dziobek, C, (1998), "Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring", IMF Working Paper. No: 98/113, Erdönmez, P.A., (2002). "Finansal Yeniden Yapılandırma Programı", TBB Bankacılar Dergisi. Sayı:41. ss.9-20. Erdönmez, P.A ve Tulay B. (2001), "Seçilmiş Ülkelerde Borç Yeniden Yapılandırması Uygulamaları", Bankacılar Dergisi. Sayı:36. ss. 18-31.
- Furman, J ve Stiglitz J., (1998), "Economic Crises: Evidence and Insights from East Asia", Brooking Papers on Economic Activity. Vol.2, s.1-135.
- Hardy, D. ve Pazarbaşıoğlu C. (1999), "Determinants and Leading Indicators of Banking Crises: Further Evidence", IMF Staff Paper, Vol: 46, No:3, September/December. Hausmann, R., ve Gavin, M., (1996) "The Roots of Banking Crises: The Macroeconomic Context", Inter-American Development Bank Working Paper. No:318, January.

- Hutchison, M ve McDill, K., (1999), "Are All Banking Crises A like? The Japanese Experience in International Comparison" NBER Working Paper. No:7253.
- Kaminsky, G. ve Reinhart, C, (1999), "The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems", American Economic Review. Vol. 89, No: 3, s. 473-500. Lindgren, C, Balino, T, Enoch, C, Guide A., ve Teo L. (1999), "Financial Sector Crisis and Restructuring Lessons from Asia", IMF Working Paper. No: 188.
- Polat, E., (1995). "Türk Bankacılık Sisteminde Problemleri Kredileri Önceden Belirleyerek Model Geliştirilmesi için Bir Çalışma", Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi. Haziran.
- Radelet, S ve Sachs, J.D (1998), "The Asian Financial Crisis: Diagnosis, Remedies, Prospects", Brookings Papers on Economic Activity. No:1,s.1-75
- Seval, B., (1990)., Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi. İstanbul, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayın No:11.
- Smith, M., (1996) "The London Approach and Trading in Distressed Debt", Bank of England, Quarterly Bulletin. May 1996, İndirilme tarihi: 04 Ekim 2005, www.bankofengland.co.uk/publications/quarterlybulletin/
- Süer, Ö., (2005), "The Consequences of Overborrowing in Foreign currency: Istanbul Approach", www.efmaefm.org/efma2005/papers/249-suer_paper.pdf
- Takan. M., (2001). Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- TBB, (2002). Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması. Mayıs, İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.tbb.org.tr
- TBB, Bankacılık Sektörü 3 Aylık Bilanço Verileri. İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, www.tbb.org.tr
- Waxman, M., (1998), "A Legal Framework for Systemic Bank Restructuring" The Legal Department, İndirilme tarihi: 20 Aralık 2005, [www.worldbank.org/legal/publications/Bank Restructuring](http://www.worldbank.org/legal/publications/BankRestructuring.pdf), pdf,
- Vongvianond, P, (2004), "Thailand's Post Crisis's Institutional Change: Corporate Restructuring and Financial Institution Risk Management" Forum on Asian Insolvency Reform 2004. İndirilme Tarihi, 06 Ocak ^ 2006, www.oecd.org/dataoecd/51/4/33933746.pdf